

EGYPTSKÁ BOŽSTVA V ANTICKÉM SVĚTĚ

PODZIM 2015 (2)

ALEXANDER VELIKÝ A JEHO ODKAZ

- Alexandros Veliký (356 – 323 př. n. l.)
  - Nástup na makedonský trůn v roce 336 př. n. l.
  - Usiloval o sjednocení Řeků proti perské moci
  - Výsledkem byla říše rozprostírající se od Egejského moře po řeku Indus v Indii (Západ – Východ) a od severního pobřeží Černého moře až po Núbii a Saharu v Severní Africe.
-

**THE EMPIRE OF ALEXANDER
334-323 B.C.**

- Conquest course of Alexander
- Battle
- Siege
- Town founded by Alexander
- Settlement of existing town
- Mountain pass
- Greek colony
- Persian royal road
- Alexandria

ALEXANDER VELIKÝ A JEHO ODKAZ

- Alexandros Veliký umírá roku 323 př. n. l.
- Antigonos Jednooký – poslední z Alexandrových vojevůdců bránící sen o rozlehlé říši umírá v bitvě u Ipsu roku 301 př. n. l.
- Od 275 př. n. l. se prosadily tři dynastie odvozující svůj původ od tří vojevůdců Alexandra Velikého: Seleukovci, Ptolemaiovci a Antigonovci.
- Seleukovci vládli na území bývalé Persie, Ptolemaiovci v Egyptě a Antigonovci v Makedonii.

ALEXANDER VELIKÝ V EGYPTĚ

- Arriános (III.1.): *Peršan Mazakés, Dáreiem ustanovený satrapa egyptský, jenž věděl, jak dopadla bitva u Issu a že se Dáreios dal hanebně na útěk, že Foiníkie, Sýrie a většina Arábie jsou v moci Alexandra a on sám že se vůbec nemůže opřít o vojenskou moc perskou, ochotně uvolnil Alexandrovi vstup do měst i do země.*
- Vstup 332 př. n. l.; Snaha Alexandra být legitimním a sjednocujícím panovníkem
- Při nástupu na trůn v Egyptě Alexander postupoval podle protokolu
- Navštívil Heliopoli (město slunečního boha) a hlavní město Memfis, kde obětoval královskému bohu Apidovi v chrámu boha Ptaha. (Návaznost na egyptskou tradici)
- Uspořádal atletické a umělecké hry. (návaznost na řeckou tradici)
- Roky v Egyptě se začaly počítat podle délky jeho vlády, tak jako tomu bylo u předchozích vládců Egypta.

ALEXANDER VELIKÝ V EGYPTĚ

- Počátek 331 př. n. l.; Alexandrova cesta do oázy v Síwě za věštcem boha Amona.
  - Chtěl se ptát na své narození a na svou budoucnost.
  - Alexander kladl Amona do svého rodokmenu (syn-otec).
  - Filip II. byl ale stále považován za jeho smrtelného otce.
  - Amon ze Síwy byl též známý jako Zeus-Amon.
  - Tohoto boha uctívali od 5. stol. př. n. l. v Makedonii jako libyjského Amona.
  - Alexandr tak navštívil boha, kterého znal z Makedonie.
  - Panovník jako syn Amona nebo boha Re byla populární představa a byla v harmonii se smýšlením Alexandra o sobě samém.
-

وزارة الثقافة / المجلس الأعلى للآثار
منطقة أفرسي الأثرية
معبد آمون المعروف بـ «معبد الوحي»
الأسرة السادسة والعشرون
TEMPLE OF THE GRACLE
DEDICATED TO THE CULT OF AMUN
"LORD OF COUNSELS"
DURING THE REIGN OF KING AMASIS
670-525 BC AND VISITED BY
ALEXANDER THE GREAT IN 332/1 BC

ALEXANDER VELIKÝ V EGYPTĚ

- Otázky, které Alexander věštci kladl, si nechal téměř všechny pro sebe.
- Výjimka: Řekl, že věstec potvrdil jeho příbuzenství s Amonem
- Plútarchos (*Alex. 27*) uveřejnil další otázky. Alexander se měl ptát na to, zda ovládne svět a zda byla vražda jeho otce již pomstěna.
- Jakmile se Alexander vrátil ze Síwy, přijeli poslové s věštbami od didymského Apollóna a Sibyly z Erytreje a potvrdili jeho zrození bohem.
- To pravděpodobně nebyla náhoda a Alexander do Egypta již přijel s myšlenkou příbuzenství s Diem a Amonem
- V 331 také založil město a jedno z budoucích hlavních center helénistického světa Alexandrii

ALEXANDER VELIKÝ V EGYPTĚ

- Krom spojení s Amonem a historickým otcem Filipem II. potřeba vytvořit příbuzenský vztah s historickým panovníkem Egypta (pro ideologické a rituální potřeby)
- Nektanebos II. – poslední egyptský panovník před perskou invazí
- Proč zrovna Nektanebos II. ?:
  - a) Oblíbenec bohů (stavitel a restaurátor chrámů, podporoval zvířecí kultury, chrámům daroval pozemky, obnovoval sochy jednotlivých kultů)
  - b) V roce 350 př. n. l. vyhrál bitvu nad Peršany (Podle Pseudo-Kallisthena vyhrál právě proto, že byl otcem Alexandra. Podle pramene navštívil Alexandrovu matku a právě on v převleku za Amona s Olympiadou počal Alexandra, „který pomstí svého otce“.)

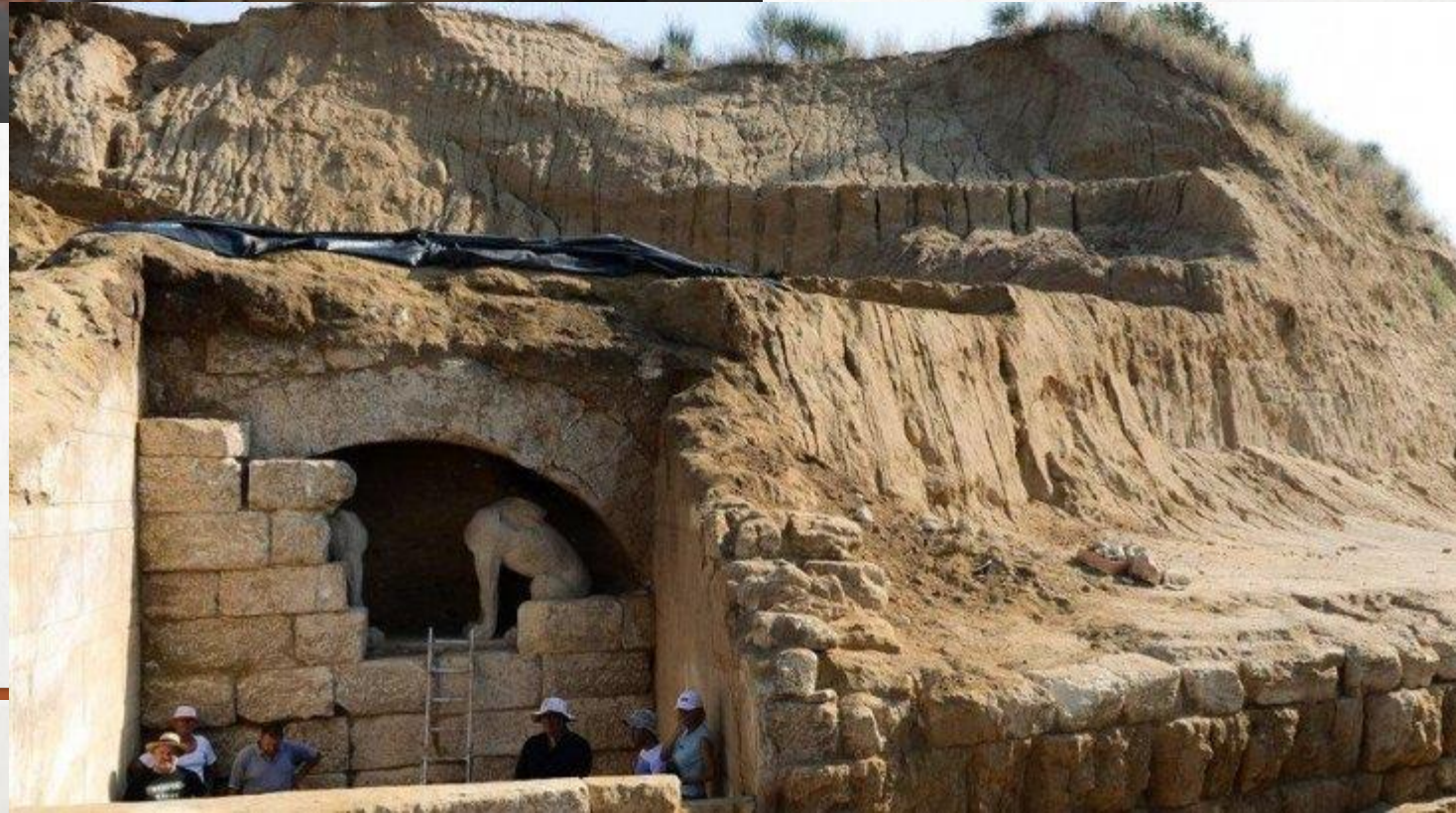
ALEXANDER VELIKÝ V EGYPTĚ

- Na jaře 331 př. n. l. Alexander zase vyrazil z Memfidy na své válečné tažení.
- 323 př. n. l. umírá v Babylonu a vyslovuje přání být pohřben u Amona v Síwě.
- Arriános (VI.19.) (Alexander u řeky Indus): *Tu se vrátili k onomu ostrovu v řece, a když spustili kotvy při jeho okraji, Alexandr vzdal oběť všem těm bohům, jimž obětovat, jak prohlásil, mu nařídil Ammón.*
- Arriános (VII.14.) (Truchlení nad mrtvým Héfaistiómem): *Někteří píší, že (Alexander) vyslal posly i k Ammónovi s dotazem na boha, zda dovoluje přinášet oběti Héfaistiómovi jako bohu, avšak Ammón to prý nedovolil.*

PTOLEMAIOS I. SÓTÉR

- Narozen 367/366 př. n. l. Lagovi a Arsinoé, kteří patřili k váženým makedonským rodinám.
- Jeden z hlavních generálů Alexandrova tažení
- V Egyptě jako jeden z mála navštívil s Alexandrem chrám Amona v Síwě.
- Zajal Bessa, vraha Dariea III., který byl králem Peršanů.
- Během tažení Alexandra v roce 327 velel třetině celé armády.
- Po smrti Alexandra v roce 323 př. n. l. se stal satrapou Egypta

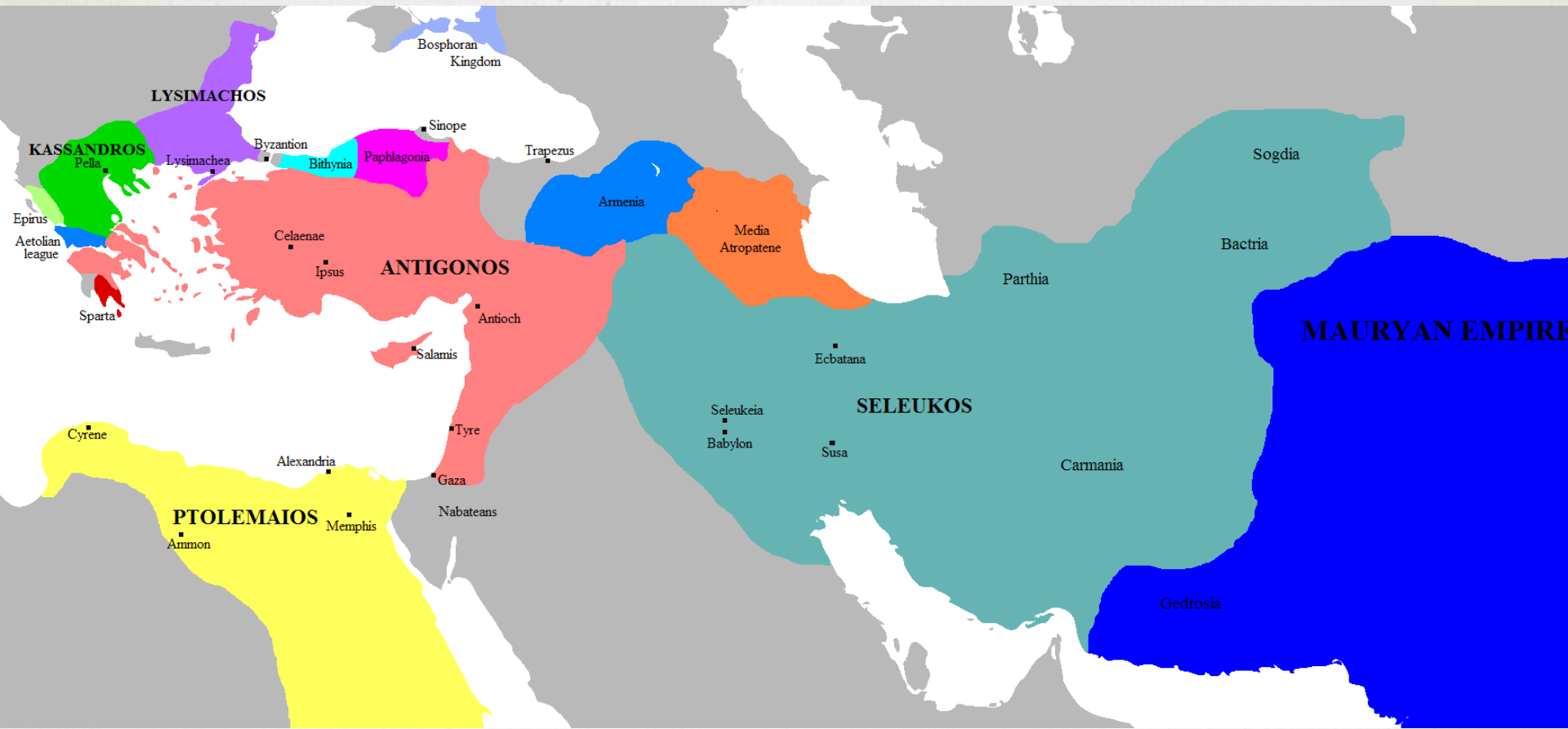
PTOLEMAIOS I. SÓTÉR

- Po smrti Alexandra se stal Perdikkás regentem říše
- Alexander si přál být pochován v Síwě v Egyptě
- Perdikkás měl v úmyslu ho ale pochovat v Aigách, hrobce makedonských králů.
- Ptolemaios zastavil výpravu v Sýrii a tělo si odvezl do hlavního města Egypta, Memfidy (Mennoferu).
- Později jeho ostatky uložil v Alexandrii.

PTOLEMAIOS I. SÓTÉR

- Nejdříve byl egyptským satrapou a v 306/304 př. n. l. se stal králem Egypta. (Konec vlády 283/282 př. n. l.)
- Legitimizace Alexandrem
  - a) Převoz ostatků do Egypta
  - b) Korunovace faraonem na výročí Alexandrovy smrti
  - c) Ptolemaios znovu nechal razit mince zobrazující Alexandra s atributy Dia, Dionýsa a Amona.
  - d) Ptolemaios také vyobrazován s atributy Dia, Dionýsa a Amona. Trůnní jméno: *Mery-amun Setep-en-re* (Milovaný Amonem, vyvolený Reem)
  - e) Učinil z mrtvého Alexandra státního boha a jeho kněží byli nejvýše postavení kněží v Egyptě (avšak etnický tento úřad vykonávali vždy Řekové).

PTOLEMAIOS I. SÓTÉR A OSTROV RHODOS

- Ostrov Rhodos byl již od konce 4. století př. n. l. jedním z důležitých partnerů Egypta v obchodě s obilím.
- Z ekonomických důvodů ihned uznali Ptolemaia jako krále Egypta.
- V roce 305/304 př. n. l. ostrov Rhodos oblehl Démétrios I. Poliorkétés (syn Antigona I. Jednookého). Ostrov však obležení přečkal se značnou pomocí Ptolemaia, který ostrov zásoboval (vojensky, potraviny).
- Na památku tohoto vítězství vybudovali na Rhodu Kolos rhodský a Ptolemaiovi mohli (předmět akademické diskuze) přisoudit titul Sótér (zachránce).

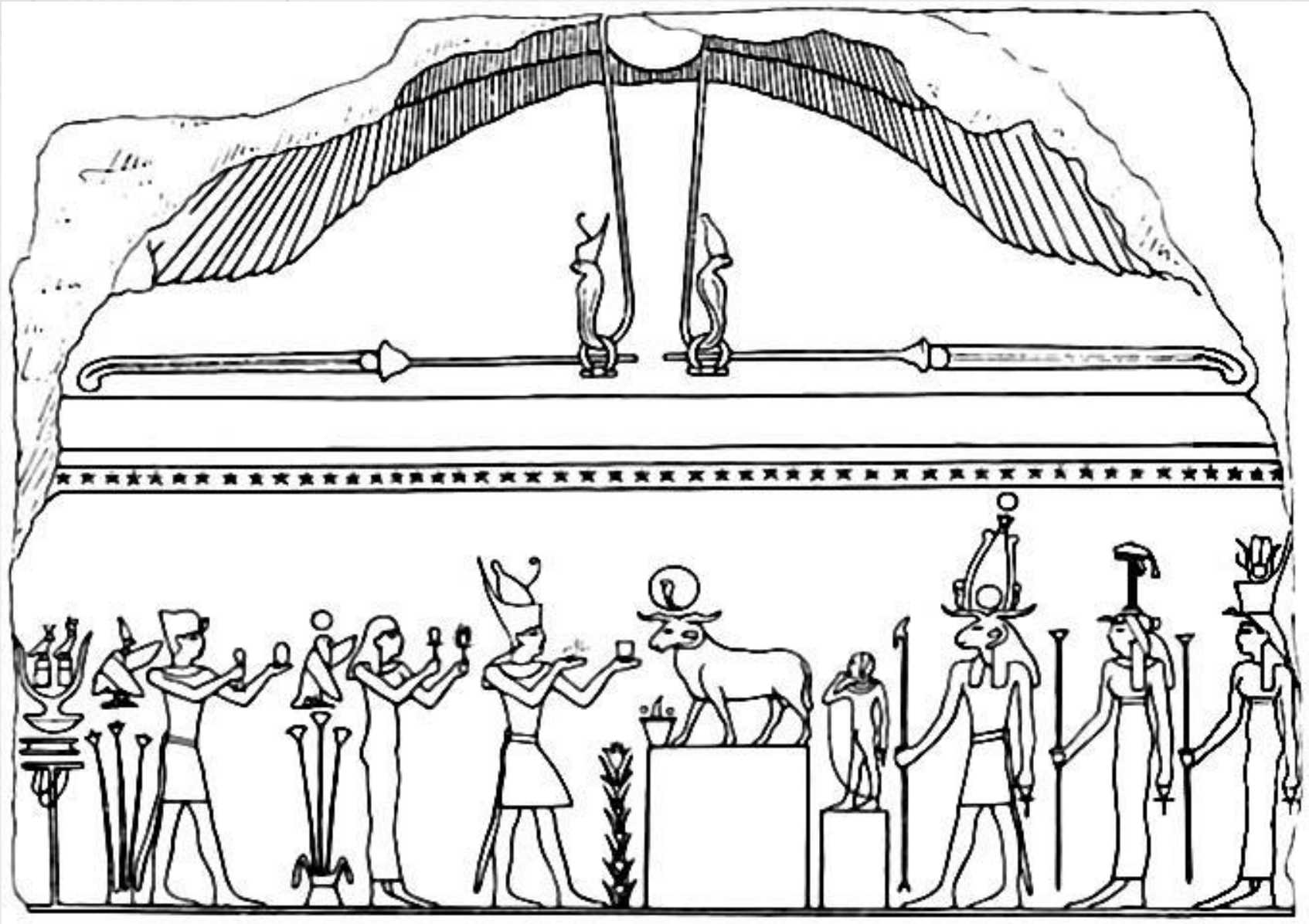
PTOLEMAIOS II. FILADELFOS

- Společně s otcem vládl od 285/284 př. n. l. a v roce 282 př. n. l. byl korunován faraonem. (Umírá 246 př. n. l.)
- Nejdříve byl v manželství s dcerou Lýsimacha Arsinoe I. Tu ale později odsunul a oženil se s vlastní sestrou Arsinoe II.
- Pro tradiční Řeky a Makedonce byl takový skandální svazek porušením tabu.
- Básník Sodates si dělal legraci z královského páru a zaplatil za to životem
- Básník Theokritos královský pár oslavoval a připodobňoval je k bohům a jeho postavení bylo posíleno.

PTOLEMAIOS II. FILADELFOS

- Trůnní jméno: *User-ka-en-re Mery-amun* (Mocné je Reovo ka, Milovaný Amunem).
- Po korunovaci navštěvoval důležité chrámy, obzvláště ty, kde se praktikoval zvířecí kult a pomáhal je dokončit.
- Zavedl posmrtný kult svého otce (*theos Soter*).
- Zavedl slavnosti na počest svého otce Ptolemaia, které se konaly co 4 roky a konkurovaly Olympijským hrám.
- Po smrti své matky - druhé manželky a královny Ptolemaia I. Sótéra Berenické I., ji přiřadil do kultu prvního ptolemaiovského páru (*theoi Soteres*).

PTOLEMAIOS II. FILADELFOS A SOUROZENECKÁ BOŽSTVA

- Po roce 272/271 př. n. l. žijící královský pár (Ptolemaios II. a Arsinoé II.) začlenění do Alexandrova kultu.
- Kněz Alexandra byl od té doby zároveň knězem *Theoi Adelphoi* (sourozenecká božstva).
- Ptolemaios II. Filadelfos a jeho sestra-manželka Arsinoé II. tedy interpretovali svůj sňatek jako *hieros gamos* sledující příklad Dia a Héry a Ísidy a Osirida.
- Ptolemaios II. obdržel titul *Filadelfos* (milující sestru) právě díky sourozeneckému spojení.
- Byl to první královský pár vládnoucí v Egyptě, který byl sourozenecký. Do té doby setak jednalo o „nejčistší“ imitaci Ísidy a Osirida.
- Ptolemaios II. Filadelfos zbožštil krom své manželky také dvě své milenky, kterým postavil sochy a svatyně.

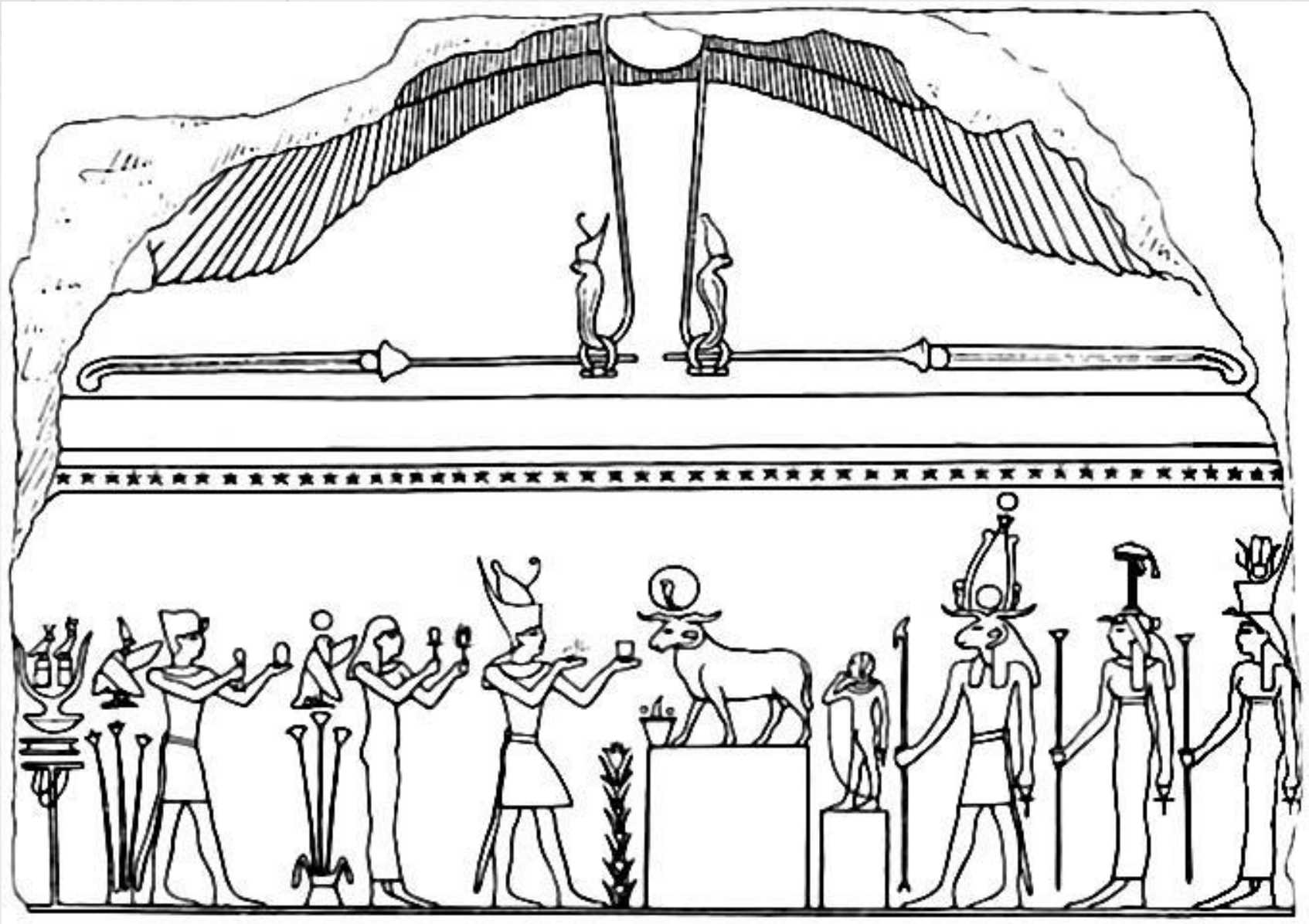

ARSINOÉ II. JAKO BOHYNĚ

- Podle stély z Mendes vstoupila do podsvětí po své smrti jako bohyně.
- Již za svého života byla kněžkou berana z Mendes.
- Ptolemaios II. Poté rozhodl, že její obrázek jako bohyně bude v každém chrámu. Nechal ji postavit také chrámy, které ji vyobrazovaly jako nezávislou egyptskou bohyni.
- Posmrtně byla otitulována jako „milovaná beranem“ a „bohyně milující bratra“.
- Arsinoé II. tak existovala separátně v jednom případě jako součást *Theoi Adelphoi* a v druhém případě odděleně jako egyptská bohyně často ztotožňována s Ísidou.
- Byla také oblíbenou řeckou bohyní ztotožňovanou s Hérrou, Démétrou – hlavně ale s Afrodítou (Afrodité Euploia – patronka námořníků).

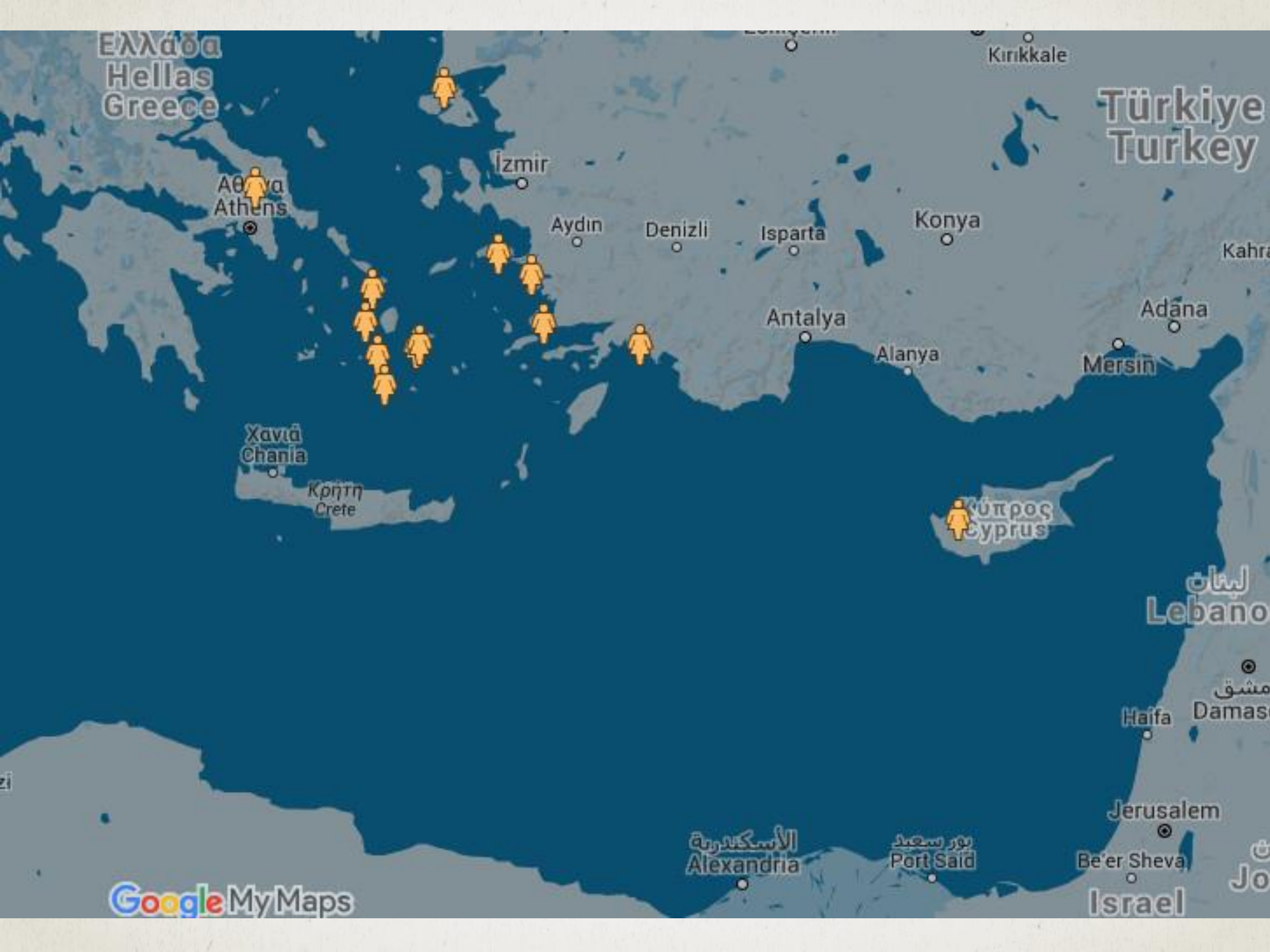

Ελλάδα
Hellas
Greece

Türkiye
Turkey

Αθήνα
Athens

Izmir

Aydın

Denizli

Isparta

Konya

Antalya

Alanya

Mersin

Adana

Χανιά
Chania

Κρήτη
Crete

Κύπρος
Cyprus

لبنان
Lebanon

Haifa

دمشق
Damascus

Jerusalem

Be'er Sheva

Israel

الأسكندرية
Alexandria

بورسعيد
Port Said

Google MyMaps

PTOLEMAIOS III. EUERGETÉS

- Vláda od 246 př. n. l. – 222 př. n. l.
- Trůnní jméno: *Iwa-en-netjerwy-senwy Setep-amun* (Dědic sourozeneckých bohů, vyvolený Amonem)
- Stylizoval se jako syn *Theoi Adelphoi*, ačkoli jeho matka byla vyhnaná Arsinoé I. Ta se v oficiálních rodokmenech Ptolemaiovců nadále neobjevuje.
- Manželka Bereniké II. Byla vyobrazována v rovnocenném postavení ke svému manželovi (Tento motiv naposled u Achnatona a Nefertiti nebo Rammesse II.)
- Podporovali stavění chrámů a díky tomu získali titul *Euergetai* (dobrotiví).
- Přidání do kultu Alexandra jako *Theoi Euergetai*.

BERENIKÉ II.

- Její kult nebyl tak signifikantní jako u Arsinoé II.
- Vývoj kultu již za života Bereniké II.
- Když byl Ptolemaios III. v 3. syrské válce, Bereniké II. přísahala, že věnuje v chrámu Arsinoé kadeř svých vlasů, pokud se její manžel vrátí v pořádku. Obdobný akt činí truchlící Ísis (Plútarchos, *De Iside et Osiride* 14).

BASILEUS – KONCEPT HELÉNISTICKÉHO VLADAŘE

- Alexander Veliký zavedl velice specifický typ královského úřadu (zvaný jednoduše *basileus* – král).
- Alexander vládl zemím, které „dobyl kopím“ a vládl jim zcela podle vlastního uvážení. Individuální moc.
- Vládl jako charismatický **nadnárodní** vůdce a dobyvatel.
- Ptolemaiovci navázali na model vládnutí Alexandra a titul *basileus* převzali.

BASILEUS – KONCEPT HELÉNISTICKÉHO VLADAŘE

- Zatímco faraonova moc je národní (lokální) a omezována společenstvím mocných a autonomních egyptských kněží, *basileus* byl koncept soustředící veškerou moc a státní principy do jedné osoby. Ptolemaiovci tak museli tyto dva způsoby královského úřadu harmonizovat.
- Ptolemaiovci „přeformátovali“ faraonský úřad do podoby odpovídající konceptu *basileus*.
- Ptolemaiovský vladař měl být podle Alexandrova vzoru neporazitelný a podporován bohy a měl by to umět svým poddaným prokázat ve válce.
- Faraon jako „vítězí Horus“ byl takto dříve chápán spíše v mytické a kultické rovině.

BASILEUS – KONCEPT HELÉNISTICKÉHO VLADAŘE

- *Basileus* byl titul spojen s očekáváními
- Jeho nositel by měl být zachránce, osvoboditel, ochránce, dárce plodnosti. Proto také přívlastky *Euergetés*, *Sótér*. Ptolemaiovští vladaři válčili a darovali peníze a obilí chrámům a jiným zemím (např. Athénám, ostrovu Rhodos)
- Ptolemaiovský vladař věřil, že když naplní očekávání spojená s titulem *basileus*, získá si loajální a uctívající poddané.
- Mnoho dochovaných dopisů běžných lidí adresovaných přímo Ptolemaiovi svědčí o tom, že král byl považován za zdroj spravedlnosti a přímý partner v dialogu.
- Bohatství krále bylo materiální demonstrací úspěchu, proto ho Ptolemaiovcí dávali na odiv a kladli důraz na blízkost s Dionýsem.

BASILEUS – KONCEPT HELÉNISTICKÉHO VLADAŘE

- To ale neznamena, že by takový model vládnutí nebyl atraktivní pro egyptskou stranu (v podstatě byly všechny atributy, rituální a mytické úlohy faraona zachovány).
- Přívlastky jako *Euergetés* nebo *Sótér* korespondovaly s egyptskou představou o faraonovi.
- *Sótér* (zachránce) byl přívlastek, který zároveň vystihoval aspekt ochrany boha Hora.
- *Euergetés* (dobrotivý) je zase spojen s ctností a starostí o bohy a chrámy.
- *Theoi Adelphoi* jako obraz Ísidy a Osirida.

PTOLEMAIOS IV. FILOPATÓR

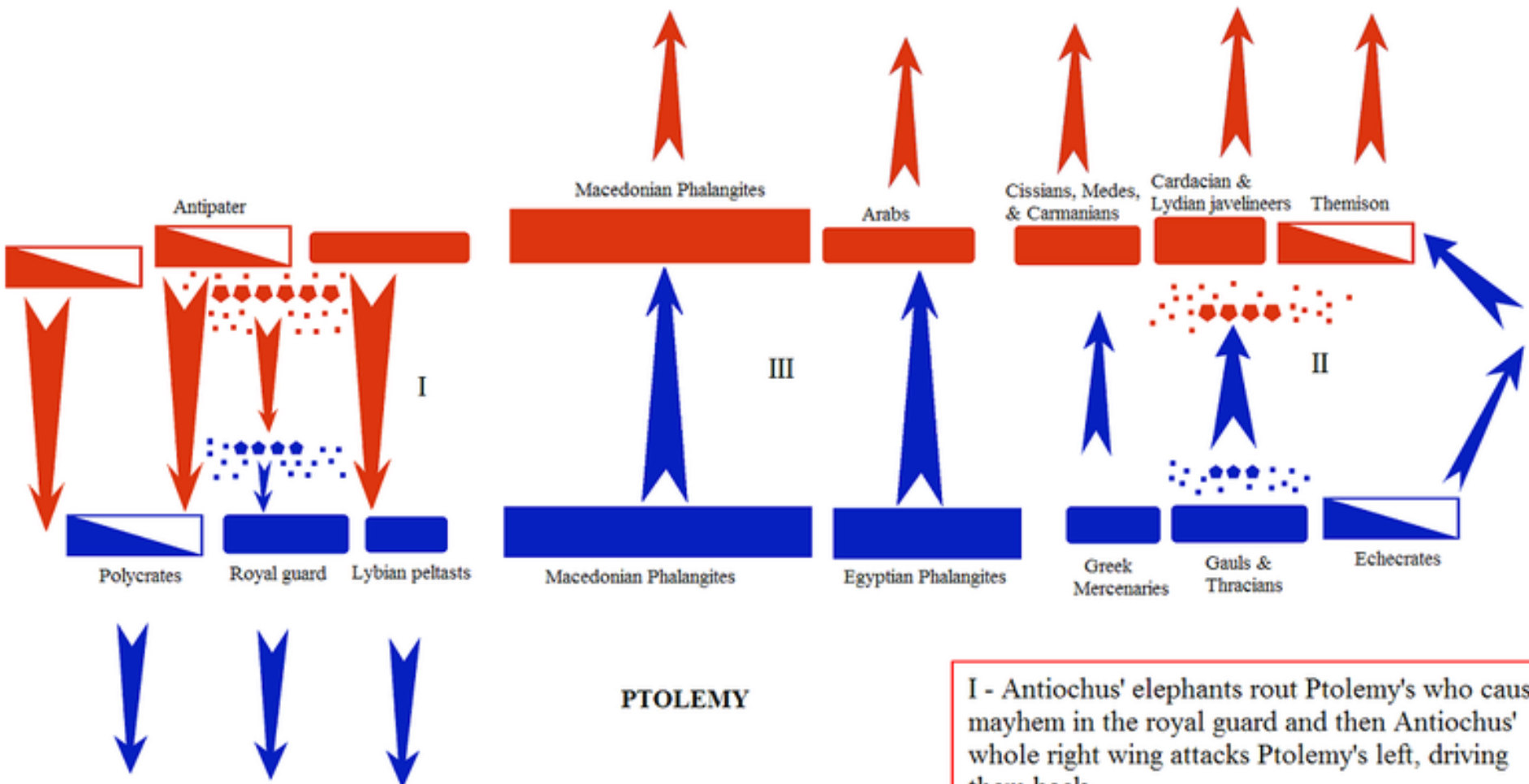
- Vládl od 221 př. n. l. do 205 př. n. l.
  - Manželka jeho sestra Arsinoé III.
  - Poslední vladař Ptolemaiovců, který držel při životě obraz harmonické vládnoucí dynastie.
-

PTOLEMAIOS IV. FILOPATÓR A BITVA O GAZU (RAFÁH)

- Antiochos III. Megás (Seleukovec) obrátil svou pozornost k Sýrii a Egyptu (4. syrská válka; 219-217 př. n. l.).
- Antiochos III. Megás se střetl s Ptolemaiem IV. Filopatórem v rozhodující bitvě o Gazu v roce 217 př. n. l.
- Čísla podle Polybia:
  - a) Ptolemaios: 70 000 pěchoty, 5000 kavalerie, 73 válečných slonů
  - b) Antiochos: 62 000 pěchoty, 6000 kavalerie, 102 válečných slonů

ANTIOCHUS

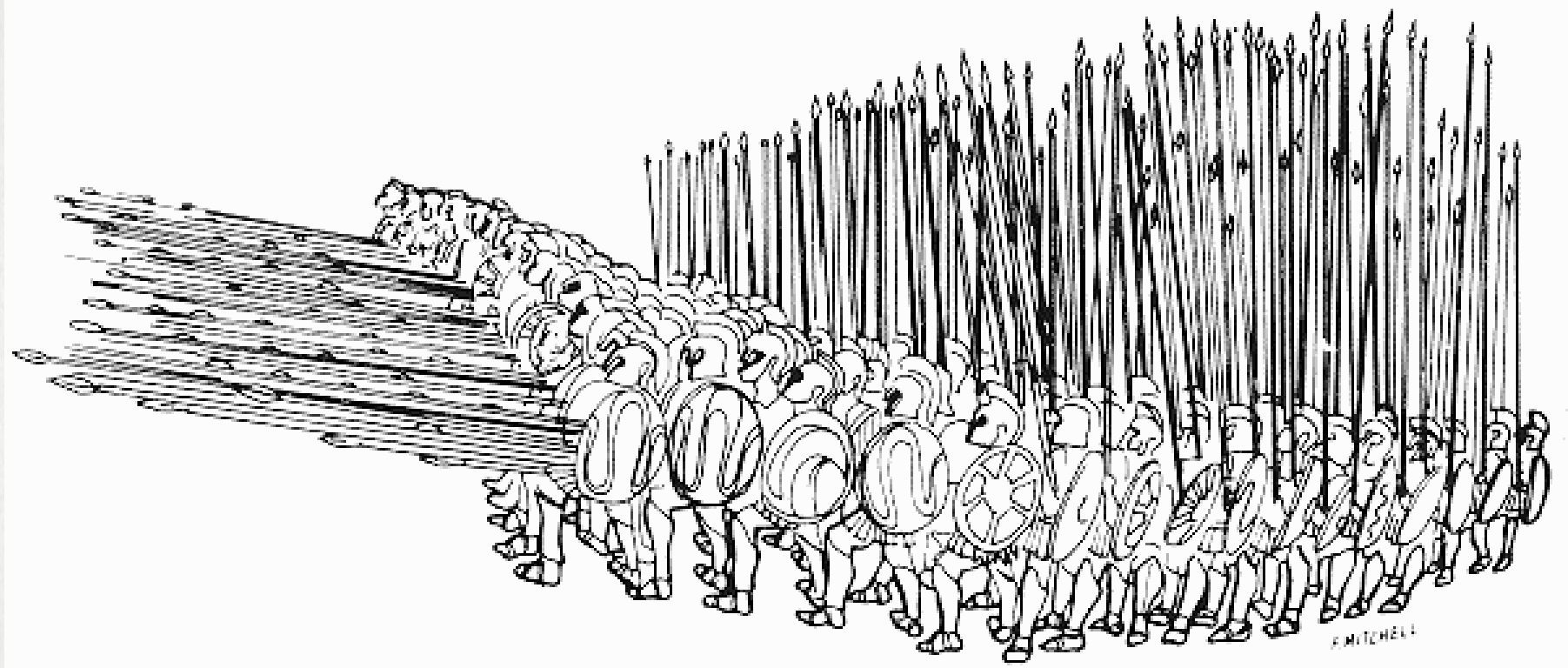

PTOLEMY

I - Antiochus' elephants rout Ptolemy's who cause mayhem in the royal guard and then Antiochus' whole right wing attacks Ptolemy's left, driving them back.

II - Echebrates on Ptolemy's right orders an attack. he outflanks the enemy cavalry and drives back their whole left wing.

III - Ptolemy takes command of his phalanx and orders a frontal assault on the enemy facing him, the Ptolemaic phalanx rout Antiochus' men.

PTOLEMAIOS IV. FILOPATÓR A BITVA O GAZU (RAFÁH)

- Velkolepé vítězství zachyceno v Egyptě na stéle.
- Kněží na ní oslavují Ptolemaia IV. Filopatóra.
- Tímto vítězstvím faraon splnil povinnost a znovu ustanovil řád.
- Vítězství rezonovalo v mytické rovině.
- Bohové ho měli ve snu ujistit, že zvítězí.
- Pobil svoje nepřátele stejně jako Horus a král se vrátil do Egypta v den narozenin tohoto boha.
- Jako nový Horus se plavil na bárce po Nilu.
- Takovou interpretaci nechal vytesat do kamene a umístil před chrámy.

PTOLEMAIOS IV. FILOPATÓR A POVSTANÍ

- Ptolemaios IV. ubránil Sýrii, ale obrovsky se u toho ekonomicky vyčerpal.
- Navíc musel rekrutovat okolo 20 000 původních Egyptanů, aby se vycvičili v řeckém stylu boje.
- Egyptané pomohli vybojovat vítězství a ochránit hranice Egypta.
- Při výcviku a ve válce ale byli svědky extravagance a bohatství královského dvora. Poté se vrátili do svých chudých vesnic a obydlí.
- Takto ekonomicky unavená země dál slábla a nakonec přišlo povstání obyvatel proti Ptolemaiovcům.
- V dochovaných kronikách se píše, že v této době už vladař neudržoval *Maat*.

PTOLEMAIOS IV. FILOPATÓR A POVSTANÍ

- Povstání v Horním Egyptě a jejich vlastní faraon v Thébách od 206-186 př. n. l.
- Nejdříve tam vládl Herwennefer a poté Ankhwennefer.
- Deklarovali, že oživili dobu, kdy lidem vládl Osiris.
- V roce 186 př. n. l. povstání vojensky potlačeno.
- Ankhwennefer byl zajat a musel uznat a zbožštit ptolemaiovskou dynastii.
- Na žádost kněží byl omilostněn.

